

Ce se poate observa în teren în luna noiembrie – câteva repere

November era luna a noua – *novem* – din calendarul roman. Numele popular al acestei luni, la români, este *brumar*.

Ciuperci comestibile:

Tremuricii sau urechiușele (*Tremellon gelatinosum*), drelele (*Auricularia mesenterica*), buretele-de-soc sau urechea-Iudei (*Auricularia auricula*), rămurelele sau opinticii (*Ramaria botrytis*), creasta-cocoșului (*Clavaria crispa*), porcanul sau buretele-uliului (*Sarcodon imbricatum*), buretele-țepos (*Hydnum repandum*), bureții-călugărești (*Polyporus frondosus*), urechea-nucului (*Polyporus squamosus*), trâmbița-piticilor (*Craterellus cornucopioides*), bureții-galbeni (*Cantharellus cibarius*), trompeta-căprioarei (*Cantharellus tubaeformis*), păstrăvul-de-fag (*Pleurotus ostreatus*), *Hygrophorus penarius*, *Hygrophorus chrysodon*, *Hygrophorus poetarum*, *Hygrophorus olivaceoalbus*, buretele-bălos sau bureții-melcești (*Hygrophorus eburneus*), *Camarophyllus pratensis*, *Hygrophorus leucophaeus*, *Camarophyllus lacmus*, bureții-de-rouă (*Marasmius oreades*), cocârții (*Marasmius scorodoni*), *Laccaria amethystina*, pâlnia-brumată (*Laccaria laccata*), *Clitocybe odora*, *Clytocybe geotropa*, *Pseudoclitocybe cyanthiformis*, *Cantharellula umbonata*, gălbiorii-falși (*Hygrophoropsis aurantiaca*), ghebele (*Armillariella mellea*), *Armillariella tabescens*, *Collybia butyracea*, *Collybia dryophila*, ghebele-de-stejar (*Collybia fusipes*), *Collybia platyphylla*, ghebele-tomnatice sau ciuperca-ulmului (*Collybia velutipes*), *Mucidula radicata*, *Lyophyllum decastes*, *Lyophyllum fumosum*, *Lyophyllum immundum*, *Lyophyllum loricatum*, *Calocybe carnea*, *Tricholoma caligatum*, ciuperca-plopului (*Tricholoma populinum*), roșcovanele (*Tricholoma rutilans*), *Tricholoma orirubens*, *Tricholoma scalpturatum*, ciuperca-șoarecelui sau ciuperca-de-culoarea-pământului (*Tricholoma terreum*), *Tricholoma portentosum*, *Melanoleuca brevipes*, nicoretele-vânăt sau violetele (*Lepista nuda*), nicoretele (*Lepista personata*), *Lepista nebularis*, buretele-cerbilor (*Pluteus cervinus*), ciuperca-de-bălegar (*Agaricus campestris*), ciuperca-de-pădure (*Agaricus silvicola*), buretele-cu-perucă (*Coprinus comatus*), buretele-de-cerneală (*Coprinus atramentarius*), buretele-de-rouă (*Coprinus micaceus*), *Psathyrella spadicea*, *Psathyrella hydrophyla*, *Agrocybe dura*, popincii sau gheba-ciobanilor (*Pholiota mutabilis*), *Pholiota aurea*, bureții-solzoși (*Pholiota squarrosa*), *Flammula lenta*, *Stropharia aeruginosa*, *Cortinarius praestans*, bălușca-purpurie (*Gomphidius viscidus*), boletusul-cu-piciorul-roșu (*Boletus erythropus*), hribul-murg (*Boletus badius*), buretele-elegant (*Boletus elegans*), bureții-de-stejar (*Boletus sanguineus*), hribul-de-mușchi (*Boletus chrysenteron*), roșcovul (*Lactarius deliciosus* și *Lactarius deterrimus*), iuțarii (*Lactarius piperatus*), roșcovelul (*Lactarius volemus*), *Russula ochroleuca*, *Russula olivascens*, *Russula nigricans*, beșica-porcului (*Calvatia maxima*), pufaiul-comun sau buretele-cerbilor (*Lycoperdon piriformae*), cașul-ciorii (*Lycoperdon perlatum*), gogoșa (*Bovista nigrescens*), *Aleuria vesiculosa*, *Otidea onotica*, urechiușa-bârligată (*Peziza badia*), trufa-de-vară (*Tuber aestivum*), trufa-de-iarnă (*Tuber melanosporum*), *Tuber rufum*, *Tuber puberulum*...

Ciuperci toxice :

Muscarița (*Amanita muscaria*), buretele-de-lămâie (*Amanita citrina*), *Clitocybe dealbata*, *Clitocybe cerussata*, *Clitocybe rivulosa*, *Clitocybe candicans*, *Clitocybe phyllophila*, cenușăreasa sau ciuperca-cețurilor (*Clitocybe nebularis*), bureții-de-mesteacăn (*Cortinarius cinnamomeus*), *Inocybe fastigiata*, *Inocybe patouillardi*, buretele-vrăjitoarei sau mitarca-grasă (*Boletus luridus*), *Tuber rapaeodorum*, *Tuber fulgens*, buretele-cerbilor (*Scleroderma citrinum*), *Psilocybe semilanceata*, gheba-pucioasă (*Hypholoma fasciculare*), buretele-iepuresc sau mingea-de-puf (*Calvatia utriformis*), iar la Năsăud, atunci când toamna este lungă buretele-pestriț (*Amanita pantherina*)...

Plante:

În luna noiembrie sunt circa 20 specii de plante înflorite, după cum urmează: cu flori **albe** regăsim traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*), *Capsella rubella*, bănuțeii (*Bellis perennis*), rocoina sau scânteuța (*Stellaria media*)...

Cu flori **galbene** putem regăsi: cruciulița (*Senecio vulgaris*), vetricea sau călăpărul (*Tanacetum vulgare*), topinamburul (*Helianthus tuberosus*) și filimica (*Calendula arvensis*)...

Dintre plantele cu flori **roșii, roze sau purpurii** putem regăsi: brândușa-de-toamnă (*Colchicum autumnale*), *Armeria maritima*, bănuțeii (*Bellis perennis*) bis, eventual urzica-moartă (*Lamium purpureum*), noiembrie fiind totodată ultima lună în care iarba-neagră sau mărtăloaga (*Calluna vulgaris*) și corobatica-de-câmp (*Centaurea jacea*) mai sunt în floare...

Cu flori **albastre, lila sau violete** reîntâlnim: ventrilica (*Veronica persica* sau *Veronica byzantina*), brândușa-de-toamnă (*Colchicum autumnale*) bis, *Crocus sativus* – cultivată...

La **graminee** și specii **asemănătoare lor** amintim trestia-italiană (*Arundo donax*) și reamintim hirușorul (*Poa annua*).

În mod excepțional și atipic, în prima dekadă a lunii, în Lunca Someșului, regăsim înflorite următoarele specii: gușa-porumbelului (*Silene vulgaris*), mușetelul sau romanița-bună (*Matricaria chamomilla*), bunghișorul (*Erigeron annuus*), iarba-moale (*Stellaria holostea*), coada-șoricelului (*Achillea millefolium*) și muștarul-alb (*Sinapis alba*), iar pe dealurile dimprejur vindeceaua sau crețișorul (*Stachys officinalis*), margareta (*Leucanthemum vulgare*), pălămida sau spinul-câinesc (*Carduus acanthoides*), crucea-pământului (*Heracleum sphondylium*), pe lângă pâraie. Acest aspect se explică prin toamna lungă și călduroasă din ultimul timp. De asemenea, tot la Năsăud regăsim în floare, sporadic, și plante atipice pentru luna noiembrie, anume: susaiul (*Sonchus arvensis uliginosus*), iarba-creață sau minta-sălbatică (*Mentha spicata* sau *Mentha viridis*) - cultivată sau subspontană, muștarul-negru (*Brassica nigra*), capul-călugărului (*Leontodon autumnalis*), trifoiul-roșu (*Trifolium pratense*), sulfina (*Melilotus officinalis*), piciorul-cocoșului (*Ranunculus acris*), pălămida sau spinul-creț (*Carduus crispus*), dalia sau georgina (*Dahlia variabilis*), câțiva sclipeți (*Potentilla tormentilla* sau *erecta*), ceva fire de morcov-sălbatic (*Daucus carota*), iarba-șarpelui (*Echium vulgare*), ciocul-berzei (*Geranium robertianum*) și chiar niște fragi (*Fragaria vesca*) pe câte o pantă înSORITĂ ...

Există plantele cultivate în scop ornamental pe care le regăsim înflorite și în această lună precum sunt următoarele specii: tătarnica și rostogolul (*Echinops sp.*), crinul-de-toamnă (*Hemerocallis × hybrida*), levănțica (*Lavandula angustifolia*), *Platycodon grandiflorum*, *Rudbeckia × hybrida*, scânteiuțele (*Aster novi-belgii*), săpunelele (*Aster novae-angliae*), spânzul (*Helleborus niger*).

Trestia (*Phragmites australis*) și papura (*Typha latifolia*) încep să-și împrăștie semințele în luna noiembrie.

Până pe la sfârșitul lunii pierd toate frunzele arinul-negru (*Alnus glutinosa*) și salcâmul (*Robinia pseudoacacia*). La gorun (*Quercus petraea*) și stejar (*Quercus robur*) frunzele capătă o culoare maronie și cad la sol o parte, până spre jumătatea lunii, iar altă parte, cele de pe arborii adulți și bătrâni, rămân în coroană până la primăvară, sub formă *marcescentă*.

Începe diseminarea pentru larice (*Larix decidua*). Continuă diseminarea la brad (*Abies alba*), paltin-de-munte (*Acer pseudoplatanus*), arin-negru (*Alnus glutinosa*), mesteacăn (*Betula pendula*), carpen (*Carpinus betulus*), frasin (*Fraxinus excelsior*), pin-negru (*Pinus nigra*)

austriaca), duglas (*Pseudotsuga menziesii*), tuia-gigantică (*Thuja plicata*), tei-pucios sau tei-de-deal sau și tei-cu-frunza-mică (*Tilia cordata* sau *Tilia parvifolia* sau și *Tilia ulmifolia*), tei-cu-frunza-mare (*Tilia platyphyllos*). Acest mod de diseminare se numește *anemocorie*.

Începe maturizarea fructelor de vâsc (*Viscum album*) și continuă la molid (*Picea abies*), jneapăn (*Pinus mugo*)...

În luna noiembrie fructele cu coajă precum nucile și alunele, constituie deliciul veverițelor (*Sciurus vulgaris*), șoarecilor-de-pădure (*Apodemus sylvaticus*), ciocănititorilor (*Dendrocopus major*, *Dryocopus martius*, *Picus viridis*) și pițigoilor (*Parus sp.*). În astfel de fructe bogate în ulei, ale speciilor enumerate mai sus, vor găsi o hrană consistentă. Observând resturile de coajă se poate identifica animalul care le-a consumat. O alună tăiată în două este opera veveriței (*Sciurus vulgaris*). O gaură reprezintă lucrarea șoarecelui-de-pădure (*Apodemus sylvaticus*), după cum resturile împrăștiate pot fi urmele vreunei ciocănititori.

Cunoscătorii, dar și cei care fac cure cu vitamine, știu că e mai bine să aștepti primul îngheț pentru ca să culegi măceșele, fructe arbustului *Rosa canina*, deoarece după ce gerul le înmoaie acestea pot fi consumate mult mai ușor.

Ramurile și frunzele sângerelului (*Cornus sanguinea*) se colorează în roșu, de unde îi vine de altfel și numele. Lemnul acestui arbust era folosit în vechime la confecționarea lăncilor și țepușelor. Fructele deși sunt consumate de animale, în special de către păsări, sunt toxice pentru oameni.

Acuma iese în evidență un arbust interesant denumit popular salbă-moale sau voiniceriu (*Euonymus europaeus*) ale cărui fructe au formă de capsule roșii, formând un fel de șiraguri ca niște salbe din care, la maturitate, sunt eliberate semințele portocalii, toxice. Poate că din acest motiv în unele sate din sudul Transilvaniei specia este denumită parastasul-popii.

Către sfârșitul lunii se plantează arbori, de regulă speciile horticole, inclusiv arbuștii, deoarece acuma aceștia nu au frunze și nu circulă seva, așa că plantele nu suferă traumatizări.

La Lușca, un cartier al Năsăudului, măturile (*Bassia* sau *Kochia scoparia*), neofit invaziv - sunt strânse prin grădini și puse în grămezi.

În luna noiembrie se pot consuma următoarele părți de plante:

Frunzele, de preferință tinere, de urzică (*Urtica dioica*), lobodă (*Chenopodium album*), măcriș-comun (*Rumex acetosa*), micșunele (*Viola odorata*), hrean (*Armoracia rusticana*), traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*), strugurii-ursului (*Arctostaphylos uva-ursi*), *Sedum reflexum* sau *Sedum rupestre*, cebărea (*Sanguisorba minor polygama*), trifoi-roșu (*Trifolium pratense*), luminiță (*Oenothera biennis*), măcrișul-iepurelui (*Oxalis acetosella*), limba-mielului sau otrățel (*Borago officinalis*), plumânărică sau mierea-ursului (*Pulmonaria officinalis*), mentă-sălbatică (*Mentha arvensis*), pătlagină-mare (*Plantago major*), cărbuni sau pușca-dracului (*Phyteuma spicatum*), fetică (*Valerianella locusta oleracea*), *Hypochaeris glabra*, capul-călugărului (*Leontodon autumnalis*), păpădie (*Taraxacum officinale*), bănuței sau bumbuște (*Bellis perennis*), lemnul-Maicii-Domnului (*Santolina chamaecyparissus*), podbal (*Tussilago farfara*), *Allium vienale*...

Plantele, respectiv **tijele** tinere de rocoină (*Stellaria media*), iarbă-sărată (*Salicornia europaea*), năsturel (*Nasturtium officinale*)...

Rădăcinile (sau după caz, **rizomii**, **tuberculi**, **bulbii**) de răculeț (*Polygonum bistorta*), hrean (*Armoracia rusticana*), traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*), hrenoasă (*Lepidium latifolium*), cernețel, crânceș sau rădichioară (*Geum urbanum*), coada-racului sau argentină (*Potentilla anserina*), luminiță (*Oenothera biennis*), chimen sau săcăre (*Carum*

carvi), morcov-sălbatic (*Daucus carota*), păstârnac (*Pastinaca sativa*), *Peucedanum ostruthium*, clopoței (*Campanula rapunculus*), cărbuni sau pușca-dracului (*Phyteuma spicatum*), cicoare (*Cichorium intybus*), *Scolymus hispanicus*, salsifis sau salată-de-iarnă (*Scorzonera hispanica*), păpădie (*Taraxacum officinale*), țâța-caprei (*Tragopogon pratensis*), scaiul-oii (*Arctium lappa*), scaiul-gălbincios (*Cirsium oleraceum*), iarbă-mare (*Inula helenium*), armurariu sau scaiul-Sfintei-Marii (*Silybum marianum*), pir-târâtor (*Elymus repens*), trestie (*Phragmites australis*), papură (*Typha latifolia*), *Allium vianale*...

Florile de bănuței sau bumbuște (*Bellis perennis*), filimică (*Calendula arvensis*)...

Fructele (bacele, conurile, semințele) de ienupăr (*Juniperus communis*), gorun (*Quercus petraea*), traista-ciobanului (*Capsella bursa-pastoris*), strugurii-ursului (*Arctostaphylos uva-ursi*), răchițele (*Vaccinium oxycoccus* sau *Oxycoccus palustris*), moșmon (*Mespilus germanica*), porumbar (*Prunus spinosa*), măceș (*Rosa canina*), lucernă (*Medicago sativa*), cătină-albă (*Hippophaë rhamnoides*), păpălău (*Physalis alkekengi*), degetariță sau mohor-roșu (*Digitaria sanguinalis*), mohor-verde sau mei-verde (*Setaria viridis*)...

Medicinale:

Se pot recolta, în decursul lunii noiembrie **rădăcini (radix)**, iar după caz **rizomi (rhizoma) bulbul (bulbus)** de ferigă (*Dryopteris filix-mas*), săpunariță (*Saponaria officinalis*), sică (*Limonium gmelini* sau *Statice gmelini*), urzică (*Urtica dioica*), lemn-dulce (*Glycyrrhiza glabra*), osul-iepurelui (*Ononis spinosa*), scaiul-dracului (*Eryngium campestre*), nalbă-mare (*Althaea officinalis*), ghințură (*Gentiana lutea*), ghințură-pătăată (*Gentiana punctata*), valeriană (*Valeriana officinalis*), scara-domnului (*Polemonium caeruleum*), mătrăgună (*Atropa bella-donna*), mutulică (*Scopolia carniolica*), tătăneasă (*Symphytum officinale*), brusture (*Arctium lappa*) - pentru plantele de un an, iarbă-mare (*Inula helenium*), păpădie (*Taraxacum officinale*), stânjenel (*Iris germanica*)... **frunze (folium)** sau după caz **acele**) arborele-pagodelor (*Ginkgo biloba*), brad (*Abies alba*), ciocul-berzei (*Erodium cicutarium*), vâsc (*Viscum album*), iederă (*Hedera helix*)... **scoarță (cortex)** de pe **ramuri tinere, rădăcini și tulpini** de dracilă (*Berberis vulgaris*)... **fructe (fructus)** și **semințe (semen)** de ienupăr (*Juniperus communis*), porumbar (*Prunus spinosa*), scoruș-de-munte (*Sorbus aucuparia*), viță-de-vie (*Vitis vinifera*), dovleac (*Curcubita pepo*)...

Reptile și amfibieni:

Salamandra sau solomâzdra (*Salamandra salamandra*) se retrage pentru hibernare.

În același scop, dacă nu a făcut-o deja în luna octombrie, broasca-roșcată (*Rana temporaria*) își caută un adăpost la baltă, în mâl sau pe sub frunzele veștede din pădure.

Crustacee:

Noiembrie reprezintă ultima lună de reproducere pentru racul-de-baltă (*Astacus leptodactylus*) și pentru racul-de-râu (*Astacus astacus*).

Pești :

Încep să depună icrele păstrăvul-curcubeu (*Salmo gairdneri irideus*), fântânelul (*Salvelinus alpinus*) și continuă reproducerea coregonul-mare sau pește-de-fluviu (*Coregonus nasus*)

La munte pescuitul este permis doar la lipan (*Thymallus thymallus*). La majoritatea peștilor pașnici se obțin rezultate slabe cu excepția crapului (*Cyprinus carpio*), oblețului (*Alburnus alburnus*) și roșioarei (*Scardinius erythrophthalmus*). Crapul, de altfel, se va înfunda în nămol în această perioadă.

De multe ori toamna, în județul Bistrița-Năsăud, zonele de deal sunt frecventate de către cormoranii-mici (*Phalacrocorax pygmeus*) care caută să vâneze peștii din apele colinare, concurându-i cu succes pe pescarii locali.

Păsări:

Uliul-păsărar (*Accipiter nisus*): unele exemplare mai rămân în cupluri. Huhurezul-mic (*Strix aluco*): noaptea adulții masculi își fac auzit celebrul lor strigăt, acest lucru servind la delimitarea teritoriului. Ciocănitoarea-pestriță-mare (*Dendrocopus major*): își completează meniul hibernal cu fructe și începe să se hrănească în această perioadă cu semințe de conifere, astfel: desprinde conurile din arbori, le transportă în cioc la o crăpătură din coajă numită *forjă*, unde le fixează pentru a le decortica folosindu-se de ciocul ei puternic, lovind solzii, răsucindu-i și trăgându-i în toate direcțiile, după care cu limba lipicioasă extrage semințele, doar baza conurilor rămânând intactă. Gaița (*Garrulus glandarius*), pasărea-silvicultor, așa cum indică și numele științific se hrănește cu ghinde, pe care le cară în gușă spre a le ascunde în crăpăturile arborilor sau în pământ, prin poieni, constituindu-și rezervele pentru iarnă. Din cele uitate vor ieși primăvara stejarii tineri, contribuind astfel la diseminarea acestui arbore. Pițigoiiul-mare (*Parus major*): acuma consumă mai mult alimentele de natură vegetală, muguri și fructe cărnose. Țicleanul (*Sitta europea*): teritoriul poate cuprinde de la 20 la 30 de hectare iar limitele stabilite în toamnă și le apără și păstrează toată iarna. Pânțarușul sau ochiuboului (*Troglodytes troglodytes*): fiecare individ explorează fără încetare stratul de frunze moarte în căutarea insectelor și păianjenilor, țopăie, aleargă prin tufișuri, reapare pentru a dispărea iar în vegetație. Măcăleandru (*Erithacus rubecula*): adună viermii și larvele din gunoiul de grajd răspândit acuma pe câmp. Mierla (*Turdus merula*): se grupează acolo unde găsește hrană. Acuma, cel mai adesea, caută fructele de prin parcuri și grădini. Graurul (*Sturnus vulgaris*): seara mii de exemplare, printre care unii migratori, veniți din nordul Europei, se adună ca să doarmă. În zboruri ordonate și precise, veniți de peste tot, se urmăresc până la asfințitul soarelui. Se așează în grupuri compacte pe arbori, într-un vacarm asurzitor unde fiecare țipă și se agită. Forfecuța (*Loxia curvirostra*): în timp ce mănâncă execută tot felul de acrobații deasupra conurilor de molid. Botgrosul (*Coccothraustes coccothraustes*): se așează adesea pe cele mai înalte ramuri. Cu toate că nu se mai pot ascunde prin frunziș sunt greu de observat. Cinteza (*Fringilla coelebs*): adesea hrana și-o caută pe un sol bine degajat cum ar fi terenurile arate și viile. Stoluri de cinteze, de presuri și de cinteze-de-iarnă străbat câmpurile. Cu toate că stau în grup fiecare cintezoii menține distanța convenită între el și semenii săi, de unde și numele științific *coelebs* – celibatar. Cinteza-de-iarnă (*Fringilla montifringilla*): consumă jirul în mari cantități, fructul fagului constituind pentru această specie hrana esențială din timpul iernii. Porumbelul-gulerat (*Columba palumbus*): exemplarele care rămân peste iarnă se strâng seara mai multe laolaltă pentru a dormi împreună. Cocoșul-de-munte (*Tetrao urogallus*): rezistă cu succes rigorilor vremii. Caută hrana în grup. Ierunca sau găinușa-de-alun (*Bonasa bonasia*): la apropierea pericolului se salvează alergând repede sau, cu-n zbor scurt, dispărând printre arbori.¹

Alte aspecte: Rața-sălbatică-mare (*Anas platyrhynchos*) a ieșit din perioada de eclipsă și acuma începe să se grupeze în vederea viitoarei pariade.

Ultimii porumbei-de-scorbură (*Columba oenas*) pleacă, rămânând la noi doar în iernile blânde. Sitarul (*Scolopax rusticola*) continuă întoarcerea de la nord-est spre sud-vest.

În căutarea semințelor de arin-negru (*Alnus glutinosa*) scatiul (*Carduelis spinus*) coboară în luncile râurilor. Cu ciocul ascuțit și executând diverse exerciții acrobatice poate ajunge la hrana ascunsă în strobili. La nevoie el se mulțumește și cu semințele de mestecăn (*Betula pendula*). Pițigoiiul (*Parus sp.*), măcăleandru (*Erithacus rubecula*) și alte păsări care

¹ Cf. Christiane Haguenauer – *Les oiseaux et la forêt*, Delachaux et Niestlé, Paris, 1997

rămân la noi peste iarnă își schimbă regimul de hrană. Dacă peste vară se hrăneau în mare măsură numai cu insecte, deoarece acestea dispar acum aproape cu totul, păsările se orientează spre semințe oleaginoase, bogate în energie.

Uneori este vizibil și mugurarul (*Pyrrhula pyrrhula*) care se delectează cu fructele de sorb (*Sorbus torminalis*) și cu semințele de frasin (*Fraxinus excelsior*) sau de paltin (*Acer pseudoplatanus*) și arțar (*Acer platanoides*).

Conurile pendente ale molidului (*Picea abies*) rămân o importantă sursă de hrană pentru păsările granivore care sunt înzestrate cu ciocuri adaptate pentru scoaterea semințelor bine ascunse, precum ciocănitoarea-pestriță și forfecuța. Fructele măceșului (*Rosa canina*) prezintă interes pentru unele păsări precum mierle, sturzi, măcăleandri care ciupesc coaja pentru a consuma doar semințele, în timp ce scatii și mugurarii le despică. Cantitatea de vitamină C conținută în fruct este de zece ori mai mare decât într-o lămâie, spre exemplu.

Se vânează becațina-comună (*Gallinago gallinago*), cioara-grivă (*Corvus corone cornix*), cioara-grivă-sudică (*Corvus corone sardonius*), cioara-de-semănătură (*Corvus frugilegus*), cioara-neagră (*Corvus corone corone*), cocoșarul (*Turdus pilaris*), coțofana (*Pica pica*), fazanul (*Phasianus colchicus*), gaița (*Garrulus glandarius*), găinușa-de-baltă (*Gallinula chloropus*), gâsca-de-semănătură (*Anser fabalis fabalis*), gâsca-de-vară (*Anser anser rubrirostris*), gărlia-mare (*Anser albifrons*), graurul (*Sturnus vulgaris*), graurul-dobrogean (*Sturnus vulgaris balcanicus*), guguștiucul (*Streptopelia decaocto*), ierunca (*Bonasa bonasa*), lișița (*Fulica atra*), porumbelul-gulerat (*Columba palumbus*), porumbelul-de-scorbură (*Columba oenas*), potârnichea (*Perdix perdix*), prepelița (*Coturnix coturnix*), rața-mare (*Anas platyrhynchos*), rața-mică (*Anas crecca*), rața-fluierătoare (*Anas penelope*), rața-cu-cap-castaniu (*Aythya ferina*), rața-moțată (*Aythya fuligula*), rața-pestriță (*Anas strepera*), rața-sunătoare (*Bucephala clangula*), rața-lingurar (*Anas clypeata*), rața-sulițar (*Anas acuta*), rața-cârâitoare (*Anas querquedula*), rața-cu-cap-negru (*Aythya marila*), sitarul-de-pădure (*Scolopax rusticola*), stâncuța (*Corvus monedula*), sturzul-de-vâsc (*Turdus viscivorus*), sturzul-cântător (*Turdus philomelos*), sturzul-viilor (*Turdus iliacus*), turturica (*Streptopelia turtur*).²

Mamifere:

Liliacul-de-seară (*Nyctalus noctula*): durata de somn din timpul zilei se lungeste tot mai mult. Intră în hibernare: temperatura corpului, ritmul inimii și respirația scad. Liliacul-urecheat (*Plecotus auritus*): părăsește adăposturile de vară și se adună, grupat pe sexe, într-un adăpost subteran din apropiere pentru perioada de iarnă. Treptat intră în hibernare, cu ritmul cardiac, respirația, temperatura corpului scăzute.

Solul udat de ploile de toamnă este prielnic pentru săpăturile făcute de cârțiță (*Talpa europaea*). Aceasta pătrunde mai puțin adânc în pământ decât atunci când era secetă, în vară.

Pârșul-cenușiu (*Glis glis*) și pârșul-de-alun (*Muscardinus avellanarius*) dorm cel puțin câte șapte luni din an, începând uneori din primele zile ale lunii noiembrie. Pârșul-cenușiu, strângându-se covrig, hibernează direct pe sol sau într-o scorbura, iar pârșul-de-alun își face un cuib la baza unui arbore sau uneori se ghemuiește sub un strat de frunze.

Ultimii arici (*Erinaceus europaeus*) intră în hibernare, adăpostiți sub o grămadă de lemne sau sub un strat gros de frunze. Veverița (*Sciurus vulgaris*) își reface rezervele de grăsime pentru iarnă răscolind printre frunzele veștede, căzute la pământ, căutând fructele preferate ferindu-se pe cât posibil din calea jderilor (*Martes martes*) și a vulpilor (*Vulpes vulpes*). Studiindu-se un con decorticat, se poate recunoaște autorul. Astfel veverița desprinde

² Cf. www.vanatoare-vanator.ro

mai întâi solzii de la bază răsucind apoi conul în jurul axului și desfăcându-l treptat, în spirală. Partea dinspre vârful conului va rămâne de regulă neatinsă, căpătând o formă asemănătoare cu un pământuf. Jderul-de-piatră (*Martes foina*) nu hibernează, fiind în căutare de hrană aproape tot timpul. Își face plinul cu fructe mici până toamna târziu după care schimbă meniul trecând la rozătoare cum ar fi șoarecii-vărgați (*Apodemus agrarius*) și șobolani (*Rattus rattus*). Căpriorul (*Capreolus capreolus*) își leapădă coarnele. Lucrul acesta se produce din cauza scăderii testosteronului, hormonul sexual masculin. Continuă împerecherile mistrețul (*Sus scrofa*), muflonul (*Ovis musimon*), cerbul-lopătar (*Dama dama*) și capra-neagră (*Rupicapra rupicapra*), la care blana capătă în această lună o culoare brună.

Se vânează: bizamul (*Ondatra zibethica*), capra-neagră (*Rupicapra rupicapra*) - exemplarele de trofeu și de selecție, căpriorul (*Capreolus capreolus*) - numai femele, cerbul-carpatin (*Cervus elaphus*), câinele-enot (*Nyctereutes prociynoides*), dihorul-comun (*Mustela putorius*) hermelina (*Mustela erminea*), iepurele-de-câmp (*Lepus europaeus*), iepurele-de-vizuină (*Oryctolagus cuniculus*), jderul (*Martes martes*), mistrețul (*Sus scrofa*), muflonul (*Ovis aries musimon*) – până la jumătatea lunii, nevăstuica (*Mustela nivalis*), șacalul (*Canis aureus*), viezurele (*Meles meles*), vulpea (*Vulpes vulpes*), ursul (*Ursus arctos*) - cu autorizație specială, până la jumătatea lunii, lupul (*Canis lupus*).³

Alte aspecte: La Năsăud (47° 17' N, 24° 24' E) în luna noiembrie lumina pierde din durată o oră și 12 minute, după cum urmează: 15 minute în săptămâna 1, care este incompletă, fiind mai scurtă cu o două zile, 20 minute în săptămâna a 2-a, 17 minute în săptămâna a 3-a, 15 minute în săptămâna a 4-a și 5 minute în săptămâna a 5-a, incompletă, aceasta având o durată de 4 zile.

Gavrilă Neamț - EUROPEA ROMÂNIA

³ Cf. www.vanatoare-vanator.ro